

The article notes that the problem of the methodological approach in cultural studies is extremely relevant. Most researchers point to the special methodological status of the «weak version» sciences, to which it is impossible to apply the usual methodological tools, as is the case in the exact sciences. Consequently, any research in this area risks either being significantly limited or not sufficiently substantiated. In order to avoid this, one should choose and establish a definite methodological path ahead of time to study a particular phenomenon. However, each subject of research determines its methodology. Therefore, the results obtained not only ahead of time in a certain way, but also outside the methods mentioned, will be legitimate, provided that they are justified.

The author examined the existing opposite trends in methodological approaches to cultural studies, analyzed their advantages and disadvantages, and determined his own approach to this problem. The role of the personality of the researcher in the sciences of the humanitarian sphere is especially noted.

The methodological approach to a specific subject of scientific interest of the author – the analysis of the world of artificial phenomena, material artifacts of culture, is specifically concretized. Within this framework, the main views expressed in the special literature are considered, the conclusion is drawn that there is insufficient scientific attention to the consideration of this aspect of the issue of artifacts of culture in domestic and foreign scientific studies.

The conclusions outline our own methodological path for the future study of artificial cultural phenomena – artifacts of material culture. The application of the leading principles of modern scientific knowledge in the humanities is justified – the principle of «personal knowledge», the principle of proliferation and the principle of «anything goes». A detailed review of the features of applying general scientific and special research methods to a specific subject is planned. The epistemological potential of formulating a methodological strategy is outlined by combining two binary trends – choosing a methodology before starting the study and substantiating the directly obtained results in its final.

It was determined that this problem has great potential for further development and detailed research, which is supported by its relevance and importance against the background of the development of domestic cultural studies and related scientific branches.

Key words: artifact, culture, material artifact, research method, cultural phenomenon.

Надійшла до редакції 10.04.2021 р.

УДК 130.2:005.936.3

ВІДЧУЖЕННЯ ЯК ТРАНСГРЕСІЯ БАЖАННЯ У БРЕНД : КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОАНАЛІТИЧНІ ВИМІРИ

Більченко Євгенія Віталіївна – доктор культурології, доцент,
Інститут культурології Національної академії мистецтв України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0001-9662-0594>
DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpm.vi37.446>
yevzhik80@gmail.com

Стаття присвячена переосмисленню краху цінностей у культурній самосвідомості сучасної молоді. Метою статті є культурологічне тлумачення стану відчуження на базі структурного психоаналізу. Методологію дослідження складає синтез cultural studies та лаканізму. Головними методами постають деконструкція та герменевтична інтерпретація. Гіпотеза дослідження полягає у тому, що відчуження тлумачиться не як вакуум, а як трансгресія – прорив крізь табу (Символічне) та примноження в геометричній прогресії бажання (Реального), яке перетворюється на товарний знак (бренд). Наукова новизна роботи полягає в радикальній трансформації концепту відчуження, яке тлумачиться не як втрата суб'єктності, а як жах індивіда перед зустріччю з нею.

Ключові слова: відчуження, структурний психоаналіз, лаканізм, бажання, трансгресія, Реальне, Символічне, бренд, суб'єктність.

Постановка проблеми, її актуальність та зв'язок із важливими практичними завданнями. Зміна класичної «матеріальної» економіки продуктивних сил і виробничих відносин, у межах якої відчуження, як продукт модерної індустріалізації, розглядалося як відсторонення працівника від продуктів праці, на некласичну «психічну» постмодерну економіку, притаманну для глобального цифрового інформаційного світу, призвела до необхідності радикального переосмислення стану відчуження, яке, не втративши своєї суто «речової», матеріалістичної навантаженості, набуло додаткового психологічного змісту, пов'язаного зі станом «економіки всередині нас» (економіки переживання позасвідомого), станом трансляції насолоди (jouissance), трансгресії як екстраполяції бажання в інерцію безперервної неможливості його задовольнити, оскільки бажання набули символічного (брендового) характеру – не споживання товару, а споживання товарного знаку, бренду, іміджу, панівного означника.

Останні дослідження та публікації. Стає очевидним, що суто матеріалістичні розробки класичного марксизму мають бути доповнені і переосмислені відповідно до нових умов розвитку глобального мультикультурного цифрового капіталізму. Новітніми методологічними векторами

концептуалізації відчуження як патології позасвідомого (фантазму психічної економіки) стали для нас фрейдормаксистські поостлаканівські розробки Люблянської школи, школи «Еколь Нормаль» та університету Париж-VIII А. Бадью, С. Жижека, Р. Салецл, М. Божовича, А. Зупанчич та М. Долара, у рамках яких відчуження тлумачиться не як відсторонення від продуктів праці і навіть не як відсторонення від власної цілісності та самототожності, а як нездолання *легітимована шизофренія* [3; 20-37]: суб'єкт ХХІ століття *одночасно напряду відчужений від Реального* (власного позасвідомого ядра як мови) та *жорстко інтерпольований у нього ж опосередковано як у Символічне Реальне* (гегемонію екранного суспільства), оскільки він визначається у конотаціях Великого Іншого, роль якого виконує машина як перверзивний Батько. Шизоїдний суб'єкт, як носій травми, одночасно протестує проти Іншого як зовнішньої репресивної сили тиску і шукає його протекції з метою отримання номінації. Класичним прикладом відчуження як легітимованого парадоксу є модель поведінки сучасної постмодерної трансгресивної молоді, яка, стилізуючись під «контркультуру», втрачає її визвольні функції, зміщуючись від маргіналії буття до обслуговування символічної гегемонії, що репрезентує себе у якості контргегемонії. Іншими словами, колишні протестувальники проти влади або стають самою владою або апропріюються нею, влада ж *самовідтворюється через ритуальне самозаперечення*. Парадоксальність, що викликає спорадичні короткі змикання, семіотичні «блимання» у вигляді розходження ланцюгу означників, завдає шкоди самозаспокійливим символічним нарративам сучасної молоді, оголоючи непристойний об'єкт-річ, позасвідоме як безодню, чисте зяяння.

Тому нас цікавимо сучасні дослідження, у яких *базова травма*, яку специфічно переживають представники молодого покоління, виражається не лише через *конфлікт багатой Півночі як ядра та бідного Півдня як периферії глобальної економіки* (асиметрії між ними не можуть зняти часткові креативні кейси регіоналізму), але й через численні проксі-імена культурних та арт-визначень, довгий ряд яких відбиває спробу представників суспільства «третьої хвилі» *зсунути базову травму з її реального місця в уявну площину культуралізму*: «меритократи», «креативні еліти», «міленіали», «покоління Z», «Vobo», «Prosumers», «нові ліви» («New Lefts»), «Antifa», «еко», «кольоровий тренд», «еомарксистки», «яппі», «хіпстери», «ліві ліберали», «ліберальні комуністи» і т.д. Каталогізація сигніфікацій свідчить не більше, ніж про потік знаків, пустота яких породжує повноту значень, коли події народжуються з комунікації як продукт івент-менеджменту та медіації.

Мета статті – культурологічне переосмислення поняття відчуження на основі порівняння класичної, посткласичної та некласичної його інтерпретацій з обґрунтуванням постлаканівської психоаналітичної за методологічною генезою *гіпотези* про сучасне відчуження як про продукт *трангресії бажань позасвідомого (Реального) у Символічне (бренд) та перверзивної хворобливої насолоди даною трангресією без можливості її задоволення* (нудьги, зяяння, вакууму, жаху).

Виклад матеріалу дослідження. Рефлексія стану відчуження як джерело безперервного страждання індивіда у будь-якому віці і додаткова перешкода на шляху формування ціннісних орієнтацій молоді, отримала, які мінімум три кола визначень у трьох шляхах розвитку гуманітарної думки: класичний (модерний), посткласичний (прикордонний між модерном та постмодерном), некласичний (постмодерний). Якщо класичний підхід репрезентує базовий фундаментальний марксизм [7], його ревізії – постфрейдистська соціальна психологія Е. Фромма [5], то постмодерні версії зазначеної проблеми розпадаються на чисельні окремі авторські визначення стану відчуження: «екстаз комунікації» та «гіперреалізм симуляції» від Ж. Бодрійяра [6; 130-131], «номадизм» та «ризом» від Ж. Дельоза [2], «забуття пам'яті» від В. Подороги [4] тощо. Нас зацікавило повернення відчуженню його онтологічного значення зустрічі з власною Тінню, здійснене уже після постмодерну: в теоретичних Люблянах – у С. Жижека (теорія «смерті Батька») та теоретичній Сорбонні – А. Бадью (теорія «невидимої еквівалентності») [1].

Обидва визначення відчуження пов'язані, але виходять або з зовнішніх економічних пріоритетів (у бадьюанстві), або з внутрішніх психічних чинників (у словенському постлаканізмі): крах патрональної економіки і разом із нею класичних тоталітарних дисциплінарних суспільств Едипа з їх батьківськими табу призвів до виривання назовні неконтрольованого потоку бажань (анти-Едипа), для захисту від руйнівної сили яких суб'єкт, що опинився у стані зяяння (пустелі Реального, шизо), змушений шукати «замісника» Батька у вигляді машини – гротескного Великого Іншого, – який заново виконує функцію цензурування та сигніфікації бажань позасвідомого, але вже з повним контролем над ними. Відчуження переживається як стан нудної розгубленості суб'єкта після смерті класичного Батька, як стан інформаційного шоку від напору альтернативних бажань і повідомлень, як катастрофа за умов зазірання у власне позасвідоме та добровільна втеча від нього та, зрештою, як незадоволення новим замісником Батька – незадоволення від руху замкнутим колом від диктатури через бунт до нової диктатури.

Класичне тлумачення відчуження стосується форми власності та засобів виробництва в індустріальному капіталізмі, продуктивних сил та виробничих відносин між виробниками і споживачами суспільного продукту. Воно ґрунтується на марксистському підході до базису як економічної царини розподілу прибутків, основу якої складають товари. За таких умов стратегія подолання відчуження працівника від продукту його праці апелює лише до класової боротьби з монополістами, власниками капіталу, боротьби, суб'єктами якої постають профспілки трудящих [7]. Зазначене було актуальним для суспільства кінця XIX ст., але лише частково вирішує проблеми сучасної глобальної мультикультурної мережевої економіки, яка, ставши *психічною*, локалізувала *бажання* споживати у позасвідомому, перенісши їх надалі з глибинного субстанційного ядра ідентичності особистості (Реального) у сферу Символічного, в царину циркуляції брендів і трендів як знаків фантазму (*економіку переживання, екранну культуру, гегемонію*). Відтак, у символічній психічній економіці присутній імпліцитний *«капіталізм зсередини»* у формі невиносної насолоди недосяжним товарним знаком як стану постійного переживання без його задоволення, яке з внутрішньої сили перетворюється на зовнішній чуттєво-естетичний примус (таргетинг, брендинг, маркетинг, рекламу, іміджологію, івент-менеджмент тощо). Людина починає залежати від зовнішніх об'єктивних сил, у ролі яких постає вона сама очима Великого Іншого моди і символічного капіталу, який диктує їй цінності, образ і стиль.

Вперше не лише соціальний, але й соціально-психічний характер відчуження відмітив у своїй *постфрідристській і одночасно постмарксистській соціальній психології* Е. Фромм, який визначив даний стан як втрату суб'єктом почуття цілісності і самототожності, як відсторонення від власної самості, коли людина більше не відчуває себе суб'єктом власних думок, почуттів та дій. Причому, що характерно, зняттям даного відсторонення стає сама цінність свободи: свобода приносить людині здатність до раціонального аналізу явищ, але позбавляє щастя спілкування, яке людина переживала у родоплемінній оргіастичній єдності архаїчних суспільств. Свобода, носієм якої виявляється морально незріла і самотня істота, перетворюється на пекло – всездозволеність та анархію, відповідальність за яку людина взяти на себе не в змозі. В результаті страху перед почуттям хаосу, яке приносить свобода, суб'єкт охоче «віддає» її тирану. *«Втеча від свободи»* – це добровільний акт відмови від звільнення, що є початком будь-якого тоталітаризму [5]. З точки зору постлаканівського психоаналізу Люблянської школи подібний акт є результатом перверзії, коли суб'єкт переносить на Іншого глибинне ядро своєї ідентичності, сутність якого полягає у взаємно пов'язаних процесах активності як здатності діяти та пасивності як здатності споглядати. Наслідком *перенесення на Іншого активності* є *порожня невротична пасивність*, виявами якої є розгубленість, конформізм, тензофобія, безпринципність, релятивізація, крах віри, руйнація переконань, збайдужіння, квота толерантності. Наслідком *перенесення на Іншого пасивності* є *порожня невротична активність* у вигляді суетної, імітаційної діяльності, медійної паніки, безмістовних скандальних дій.

Некласичний (постмодерний) шлях тлумачення відчуження вже повністю відповідає пріоритетам психічної (символічної) економіки глобального цифрового мультикультурного світу. Його означниками є поняття «симулякр», «гіперреалізм», «екстаз», «фасцинація», «ризوما», «культурна шизофренія». Носій умонастрою культурної шизофренії у концепції «тисячі плато» фігурує як *«Анти-Един»* – номадичний трансгресивний суб'єкт, який повністю вивільняє свої бажання і ковзає поверхнею світу, причому його рух не має ні початку, ні кінця, ні мети, являючи собою безперервне перемикання кодів, оскільки ризома відновлюється з будь-якої точки її псування. Безумовно, що, коли Ж. Дельоз та Ф. Гваттарі на зорі виникнення концепції ризоми як способу звільнення від патронального тоталітарного тиску дисциплінарного, командно-адміністративного, директивного суспільства «Закону» («Батька», «генерала»), ніхто ще не думав про можливість нового «рабства» у вигляді залежності від Символічного Реального власних бажань [4; 300-350]. Номад інтерпретувався як вільна особистість, позбавлена постійних коренів і походження, здатна до безперервної перебудови своєї суб'єктності, плинності, рідинності сприйняття світу як темпорального потоку, ковзання означниками, іронії, вислизання з будь-яких культурних рамок, швидкого багаторівневого переключення кодів кроскультурних ідентичностей тощо. Номадизм уявлявся як «вічний двигун» «чистої події» семіозису – руху знаків, що породжують значення, руху, у якому гібридно змішуються Буття і Ніщо, «Я» та Інший, присутність і відсутність, оригінали та копії, тексти і підтексти, події та спогади, знаки та значення, факти і дискурси, реальність і комунікативні практики, утворюючи децентралізовані та розсіяні «сіамські» форми. Протестна, пацифістська, богемна, контркультурна, «ліва» молодь 1960-х та 1970-х років – ранні представники Сорбонни, рухів хіпі, бітників та рок-стилю, виховані у традиціях інтелектуальної екзистенційної літератури, – цілком відповідала цьому ідеалові, не прив'язуючись до місць реєстрації, соціальних статусів, сімей, соціальних статусів, культурних ролей тощо, мандруючи у трейлерах по фестивалях та андеграундних кластерах.

Апропріація богеми у буржуазію, наслідком якої став комбінований клас людей під назвою Vobo, який поєднував casual style and street wear, рудименти марксистських поглядів та доходи у монопольних капіталістичних концернах, відбулася майже одразу після виникнення цього символічного вакууму у структурі. Глобальною комерційною культурою було здійснене ритуальне включення у себе власної критики у вигляді номінації представників колишніх незаможних творчих верств населення, що змінили свій культурно-символічний статус з опозиційного на провладний, продовжуючи при цьому імітацію протесту як бунту «на продаж». Креативні еліти, що нині подаються у глобалістичному дискурсі у якості героїв, які «змінюють світ», вже не є номадами хіппіанства. Це – необхідні власникам капіталу для регулювання демографічної ситуації у великих містах та розв'язання базової травми соціальної нерівності у суспільстві «третьої хвилі» креативні атомарні одиниці, які мають продемонструвати, що кожен споживач може стати виробником, результатом чого постає гібридна модель prosumer (producer and consumer) на ринку виробників туристичних цікавинок, віртуальних іміджів, екзотів, хендмейдів, а також на ринку фрілансерів, зорієнтованих на донейшен, краудфандинг та фандрайзинг в усіх його формах. Утім, тотального захоплення світу креативними елітами не відбулося, оскільки локальне розташування дійсно заможних та успішних представників креативних еліт у країнах ядра глобальної економіки та їх невелика кількість у розмірах решти світу не дозволили розв'язати базовий суспільний конфлікт. Вдалося лише частково пом'якшити, ретушувати, замаскувати його, змістивши громадську увагу з економічних негараздів на конфлікти етнічних, релігійних, політичних, гендерних, культурних, цивілізаційних, художніх і тому подібних ідентичностей в цинічному мультикультуралізмі постмодерну. Переважна більшість населення, зберігаючи у новому світі старі риси хуторянського, сталого, архаїчного способу життя, залежить від простору, включаючи самих представників Vobo як статичних локусів динаміки капіталу. Їх життя стало визначатися тиском місця реєстрації та «компресією», коли робочий та вільний виміри часу змішуються у цілодобовому перебуванні суб'єкта як сервісного приладу ринку за екраном свого комп'ютера.

Зазначене не може не викликати станів нудьги, втоми, інформаційного шоку, ресентименту, віртуального тероризму, кібербулінгу та інших ознак відчуження. Невидима циркуляція транснаціонального капіталу в парадигмі часу вимагає видимої статичності партикулярних ідентичностей в синтагмі простору. Навіть *толерантність* як ключова цінність молоді Vobo стала своєю зворотною стороною – байдужою лояльністю: від імітацій вуличного маргінального мистецтва на зразок муралів у подвійному кодуванні розгорнутого до квазібунтарського плакату салонного буржуазного поп-арту – до цинічної ліберальної іронії, адепти якої розділяють цільову аудиторію політичного ринку на ворогуючі кластери (локуси) уявних та символічних ідентичностей «своїх»-«чужих» («ліві»-«праві», «ліберали-консерватори», «традиціоналісти-авангардисти», «патріархали-квір» тощо), носії яких утримуються на позірно «безпечній» відстані як актори воюючих груп та атомарні ізольовані елементи ринку на продажу непроникних панівних означників. Жест травми став ідеологічним жестом, зрівнявши між собою тріумф і травму, садизм і мазохізм, агресію та жертву, напад та захист, перемогу і поразку, розхитуючись від нездатності пручатися будь-якій агресії (пасивної толерантності) до пасивної легітимації агресії з остраху перед агресором (репресивної толерантності).

У постмодерних (постструктуралістських) рецепціях відчуження, яке переживають віртуально та реально відсторонені одне від одного молоді представники генерації останніх напливів «третьої хвилі» (покоління Z), *порожнеча* розглядається чисто *негативно* (як повне *Ніщо*), але при цьому *діалектично*: як *симулякр* (тобто значуще відсутнє, копія копії, або пустий знак, який із себе породжує повноту значення у темпоральному потокові часу, коли Ніщо поступово переходить у Щось шляхом створення «чистої» події з комунікації в парадигмі нової медійної історії). З точки зору *memory studies* Ніщо як стан відсутності є результатом *забуття історичної пам'яті*, яке відбувається внаслідок взаємно пов'язаних процесів *деонтологізації та віртуалізації*. Відчуження у постмодерні – це чиста симуляція, тобто симптом Уявного, вигадка, ілюзія, у яку віртуально занурюється розколотий і втрачений суб'єкт, який намагається подолати екзистенційну нудоту через розвагу, чим ще більше її посилює. Віртуальна реальність вимальовується оманливим дзеркалом справжніх цінностей.

З точки зору критичної теорії сучасного теоретичного психоаналізу, яку використовуємо як інструмент критики постмодерної номадології, відчуження як занурення у стан Ніщо є не чистою порожнечею, а є Всім – зустріччю з власним позасвідомим, з непристойною «пустелею Реального», від деструктивного впливу якої не може захистити символічний авторитет знищеного Батька як цензора, патрона і контролера одночасно, оскільки криза метафізичної ідентичності вже відбулася. Так само розважальний ескапістичний світ мережі, де людина намагається захиститися від символічним екраном, не є віртуальним, а є більш реальним, ніж сама реальність. Саме тому мережа і не оберігає від травми: у її середовищі молода особа інформаційний шок від одночасного тиску на неї множини протилежних повідомлень з різних джерел (мемів, -медіа-вірусів), роїння яких подібне до зграї комах. Так втрата

Батька та криза патрональної ідентичності, подібно до культурної патології у сюжетах фільмах Д. Лінча, переживаються двічі: в наративі життя (у реальності, яві) та у наративі марення (у віртуальності, сновидінні), причому обидва наративи виявляються однаково трагічними та галюцинаторними. Наслідком інформаційного шоку як розриву ланцюгу означників, є стан сп'яніння, схожий на наркотичне запаморочення, який навіює відчуженому суб'єктові відкритість інформації всупереч самому собі. Представники молоді, входячи в екстаз комунікації в мережі, переживають це примусове запаморочення як синдром *фасцинації* – *психоделічного зачарування образами уявних інших*, – *інтерактивність* яких небезпечна втручанням у непристойності власного інтимного буття (причому, з добровільної згоди самих користувачів, які, намагаючись заповнити порожнечу і компенсувати травму шляхом пошуку співбесідників, розвішують на своїх сторінках у соціальних мережах особисті подробиці), а *інтерпасивність* – повним збайдужінням, якщо мова йде про дійсно небезпечні для людства і людини проблеми, які стають медіа-виставою, предметом естетизованої катастрофи. Нестача дійсності спонукає людину до компенсації своєї цілісності через *насолоду* – одночасно солодке та мученицьке смакування трагедій уявних об'єктів бажань у мережевому світі влади, ринку, реклами.

Висновки. Порівняльний аналіз тлумачення категорії відчуження в *класичних, посткласичних та некласичних парадигмах* продемонстрував, що нині відчуження є не ілюзією і не втратою, а *реальністю естетизованого поневолення, тяжким надлишком, способом самоцензурування, спробою самотньої людини затулитися за допомогою Символічного від травми Реального в екранній культурі мережі.* Якщо ж відбувається справжня катастрофа, відчужена особистість виявляється безсилою протистояти їй: не тому, що вона про неї не знає, а тому що *не хоче знати*, оскільки бажання у своїй транgresії перемагають факти: у «відкритому шві» сучасної цензури символічна репрезентація події будується *не на приховуванні правди чи її витісненні вигадкою, а на роздмухуванні правди до рівня кліпового шоу* (так звана «постправа»).

Гіпертрофія Реального (гіперреалізм симуляції) є *шизоїдним жестом трансгресивного відчуженого героя нашого часу – Анти-Едипа*, – який намагається перетворити *жах на перформанс* за допомогою цифрових технологій. Абсолютна інформаційна прозорість на межі з непристойністю інформаційного сміття, тим не менше, стає *тотально непрозорою*. Внаслідок цього реальність втрачає риси Реального, його речову вагу і сакральні тасмниці. Вона *грає роль самої себе* у віртуальності. Дійсність виконує функцію Уявного через код Символічного: світ стає театром, але *не в шекспірівському розумінні* піднесеного пафосу сублімації неприємної події, а в анти-шекспірівському *чорному гуморі прямого виходу трагічної події у світ*, де *трагедія виконує роль комедії*. За таких умов відчуження постає не просто уявною симуляцією, але *маніпулятивною практикою* інформаційного глобального світу, заснованого на символічному спілкуванні людей, які презентують не самих себе, а свої панівні означники (ролі, іміджі, статуси, бренди, товарні знаки).

Перспективи подальших досліджень зазначеної теми ми вбачаємо у розширеному культурологічному аналізі кризь призму глобалізму та альтерглобалізму екранної культури взагалі та, зокрема, визвольної проблематики *психоаналітичного авторського кіно*, яке, завдаючи відчуженому суб'єкту травматичного удару по його уявній ідентичності, одночасно виконує *конструктивну «медичну» (катарсичну) роль*, виймаючи травмовану особистість із лабет репресивних структур світу.

Список використаної літератури

1. Бадью А. Этика: Очерк о сознании Зла / пер. с франц. В. Е. Лапицкого. СПб. : Machina, 2006. 126 с.
2. Делез Ж., Гваттари Ф. Анти-Эдип: Капитализм и шизофрения / пер. с франц. Д. Кралечкина. Екатеринбург : У-Фактория, 2007. 672 с.
3. Жижек С. Как наслаждаться посредством Другого. Культурная логика многонационального капитализма / пер. с англ. А. Смирнова. СПб. : Алетея, 2019. 104 с.
4. Подорога В. Память и забвение (Т.В. Адорно и время «после Освенцима»). НЛО. 2012. № 4. URL: <https://magazines.gorky.media/nlo/2012/4/pamyat-i-zabvenie.html> (дата звернення: 07.05.2021).
5. Фромм Э. Бегство от свободы / пер. с англ. Г.Ф. Швейника. Москва : Прогресс, 1989. 272 с.
6. Baudrillard J. Ecstasy of Communication. The Anti-Aesthetic. Essays on Postmodern Culture / Ed. Н. Foster. Port Townsend : Bay Press, 1983. P. 126–133.
7. Marks K. Capital. Volume I. 1867. URL: <https://librebook.me/capital/vol/2/1> (дата звернення: 07.05.2021).

References

1. Bad'yu A. Etika: Ocherk o soznanii Zla. SPb. : Machina, 2006. 126 p.
2. Delez Zh., Gvattari F. Anti-Edip: Kapitalizm i shizofreniya. Ekaterinburg : U-Faktoriya, 2007. 672 p.
3. Zhizhek S. Kak naslazhdat'sya posredstvom Drugogo. Kul'turnaya logika mnogonatsional'nogo kapitalizma. SPb. : Aleteiya, 2019. 104 p.
4. Podoroga V. Pamyat' i zabvenie (T.V. Adorno i vremya «posle Osventsima»). NLO. 2012. № 4. URL: <https://magazines.gorky.media/nlo/2012/4/pamyat-i-zabvenie.html>
5. Fromm E. Begstvo ot svobody. Moskva : Progress, 1989. 272 p.

6. Baudrillard J. Ecstasy of Communication. The Anti-Aesthetic. Essays on Postmodern Culture / Ed. H. Foster. Port Townsend : Bay Press, 1983. P. 126–133.

7. Marks K. Capital. Volume I. 1867. URL: <https://librebook.me/capital/vol2/1>

ОТЧУЖДЕНИЕ КАК ТРАНСГРЕССИЯ ЖЕЛАНИЕ В БРЕНД : КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЕ И ПСИХОАНАЛИТИЧЕСКИЕ ИЗМЕРЕНИЯ

Бильченко Евгения Витальевна – доктор культурологии, доцент,
Институт культурологии Национальной академии искусств Украины, г. Киев

Статья посвящена переосмыслению краха ценностей в культурном самосознании современной молодежи. Целью статьи является культурологическое толкование отчуждения на базе структурного психоанализа. Методологию исследования составляет синтез cultural studies и лаканизма. Главными методами являются деконструкция и герменевтическая интерпретация. Гипотеза исследования заключается в том, что отчуждение объясняется не как чистый вакуум, а как трансгрессия – прорыв сквозь табу (Символическое) и приумножение в геометрической прогрессии желания (Реального), которое превращается в товарный знак (бренд). Научная новизна работы состоит в радикальной трансформации концепта отчуждения, которое толкуется не как потеря субъектности, а как ужас индивида перед встречей с ней.

Ключевые слова: отчуждение, структурный анализ, лаканизм, желание, трансгрессия, Реальное, Символическое, бренд, субъектность.

ALIENATION AS TRANSGRESSION OF DESIRE INTO A BRAND : CULTURAL AND PSYCHOANALYTIC DIMENSIONS

Bilchenko Yvgenia – doctor of culturology, associate professor,
Institute of Cultural Studies of the National Academy of Arts of Ukraine, Kyiv

The article is devoted to the rethinking of the collapse of values in the cultural self-consciousness of contemporary youth. The aim of the article is a culturological interpretation of the state of alienation on the basis of structural psychoanalysis. The research methodology is a synthesis of cultural studies and lacanism. The main methods are deconstruction and hermeneutic interpretation. The hypothesis of the study is that alienation is interpreted not as a pure vacuum, but as a transgression – a breakthrough across taboo (Symbolic) and multiplication in the geometric progression of desire (Real), which becomes a trademark (brand). The scientific novelty of the work lies in the radical transformation of the concept of alienation, which is interpreted not as a loss of subjectivity, but as a horror of individ before meeting her.

Key words: alienation, structural psychoanalysis, lacanism, desire, transgression, Real, Symbolic, brand, subjectivity.

UDC 130.2:005.936.3

ALIENATION AS TRANSGRESSION OF DESIRE INTO A BRAND : CULTURAL AND PSYCHOANALYTIC DIMENSIONS

Bilchenko Yvgenia – doctor of culturology, associate professor,
Institute of Cultural Studies of the National Academy of Arts of Ukraine, Kyiv.

The article is devoted to the analysis of the collapse of values in the cultural self-consciousness of contemporary youth. The cultural, psychological and theoretical relevance of the research topic is determined by not only rational, but unconscious, nature of alienation in the network society of global digital multicultural capitalism. The polyphonic conceptual approach to the analysis of youth alienation is based on the synthesis of contemporary social and cultural studies through the semiotics of culture, culturological comparative studies and lacanistic psychoanalysis of culture in the models of structuralism and poststructuralism. The aim of the article is a culturological understanding of the state of alienation on the main basis of structural psychoanalysis. The key research methodology is a synthesis of cultural studies and lacanism. The main methods are deconstruction and hermeneutic interpretation. The hypothesis of the study is that alienation is interpreted not as a pure vacuum, but as a transgression – a breakthrough across taboo (Symbolic) and multiplication in the geometric progression of desire (Real), which becomes a trademark (brand).

The historiography of the problem is based on a comparative cross-cultural analysis of the three circles of understanding of alienation in the evolution of humanitarian thought: classical position (especial modern), post-classical position (marginal point of view between modern and postmodern) and non-classical (especial postmodern). The markers of the classics are the ideas of dogmatic Marxism, the markers of the post-classics are the ideas of social psychology of E. Fromm, the markers of the non-classic are the the author's interpretations of alienation made by the representatives of structuralism and poststructuralism: J. Baudrillard, J. Deleuze, S. Zysek, A. Badiou. In the postmodern, we criticize the negative-dialectical ontology of alienation as pure simulation (vacuum) and move to the neomodern within the psychoanalytic ontology of the subject, which combines position and negation, conservation and revolution, tradition and innovation, metaphysics and dialectics, statics and dynamics, the syntagm of real-symbolic language and the paradigm of ideal imaginary meaning. The scientific novelty of the work lies in the radical transformation of the concept of alienation, which is interpreted not as a loss of subjectivity, but as a horror of individ before meeting her.

We conclude that the alienation has now acquired the character of cultural schizophrenia (individual interior escape of trauma subject from his own freedom) – transgression as the removal of interactive and interpassive desires of the unconscious, which now are out from any taboo, and voluntary transfer them into the new symbolic realm, connects with the digital network control (perversion of Great Other). Transgression becomes a contemporary form of oppression.

The result of the transgression is a symbolization of labor, which takes light digital forms, mixes job with leisure in freelance work at distance and becomes a round-the-clock virtual «slavery» of the atomic and very local individual tied to the place of registration and to the computer screen. The dynamics of information and capital requires the statics of symbolic identities. The global control of the Perverse Great Other of machine is hidden under the imaginary emptiness of the virtual simulation. The deontologization of the postmodern is critically rethought by us in the framework of psychoanalysis of the Real as fool emptiness. The author's interpretation of alienation is based on placing a subject in the register of the Real and Reality as a result of losing Real in empiric trauma experience.

Alienation is understood by us as a trauma from the encounter with our own subjectivity and a barrier from the Real through the symbolic screen (banner, display). The basis of alienation is the oppression expressed in the techniques of open suture of new cyber forms of censorship: hypertrophy of reality as an image, forced information transparency, aestheticization of the catastrophe, performanceism. The most effective mechanism for overcoming this non-structural oppression seems to us to be in the semantic field of critical thinking of the new modernism. Critical theory is conceptualized in Lacan and Post-Lacan psychoanalysis and brightly represented by psychoanalytic auteur («hard») cinema, which performs the function of emancipation of the traumatic and sutured subject from the repressive structure of rhizome.

Key words: alienation, structural psychoanalysis, lacanism, desire, transgression, Real, Symbolic, brand, subjectivity.

Надійшла до редакції 25.04.2021 р.

УДК 130.2

КОЛІЗІЇ ГУМАНІСТИЧНИХ ІДЕЙ В ДИСКУРСІ НЕКЛАСИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Горбатюк Андрій Юрійович – аспірант, Національна музична академія

України ім. П.І. Чайковського, м. Київ

<https://orcid.org/0000-0002-2523-7464>

DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpm.vi37.447>

andrewluchanko@gmail.com

Стаття присвячена одній з найбільш проблемних і неопрацьованих тем в сучасній гуманістиці – темі співвідношення трьох типів гуманізму: класичного гуманізму, постгуманізму і трансгуманізму. Криза гуманістичних ідей, спричинена історичними подіями ХХ ст., та, як наслідок, стрімким технологічним прогресом, сформувала нові філософські та культурологічні вектори пізнання людини і її природи. Трансгуманізм та постгуманізм претендують стати орієнтиром у розумінні людського в постіндустріальному суспільстві, тому важливо виокремити їхній взаємозв'язок із класичним гуманізмом, оскільки це допоможе зрозуміти сучасний ціннісний вектор: орієнтацією на людину в її природній та екзистенційній єдності або ж прагненням докорінної трансформації, переступанням через людську природу, культуру і зрощенню індивіда з техносферою.

Ключові слова: гуманізм, пост гуманізм, транс гуманізм, техносфера, трансформація.

Постановка проблеми. З початком ХХІ ст. усе частіше виникає суперечливе питання про роль та статус людини. Наукові відкриття минулого століття, винайдення ядерної зброї, початок космічної ери все більше підкріплює усвідомлення гегемонії людини над оточуючим світом. Це усвідомлення наштовхнуло людство на революційну ідею – ідею власного, контрольованого видозмінення. Безсумнівно, що слідом за сміливими ідеями приходить переоцінка базових культурних та навіть моральних принципів, у даному випадку йдеться про відторгнення певних класичних уявлень про «людське». М. Фуко проголосив «смерть людини», що пов'язано з руйнуванням гуманістичного образу людини і її проривом в Інший вимір. З'явилася точка зору, згідно з якою гуманізм не можна вважати єдиною вірною світоглядною системою. Так, Р. Барт говорив, що ідея «світової спільноти» європейського гуманізму, яка стверджує рівноцінність усіх культур, неістинна. У цьому ж руслі мислив і Б. Рідінгс [13], вважаючи, що гуманізм несправедливий у своїх спробах утілити ідею загальної єдності, що особливо яскраво проявляється у взаєминах з Іншими. Психіатр і філософ Ф. Фанон [6] вважав, що гуманізм уніфікує буття, позбавляючи його різноманітності. Подібні висновки сформовані на основі досліджень психіки колонізованих націй, яким нав'язувалася чужа мова. В результаті людина позбавлялася цілісності натури і особистої свободи: її свідомість підлаштовували під чужі / Інші ритми, не дозволяючи їй критично мислити.